

Investigating the Attitude of Elementary School Students towards the Positive Position of Citizenship Education and Effective Social Factors on it in Textbooks (Case Study: Persian Book Reading and Social Studies)

Elham Koohi Agdam ^{1*}, Elahe Koohiagdam ², Mojghan Asheghi ³

1 Graduate of Curriculum Planning Educational Sciences, Payame Noor University, Iran, Tehran

2 Graduate of Forest Ecology, University of Research Sciences, Iran, Tehran

2 Undergraduate, IT, University of Applied Sciences, Tehran, Roodehen Cente

* **Corresponding author:** Graduate of Curriculum Planning Educational Sciences, Payame Noor University, Iran, Tehran, Emali: Elham.koohi@yahoo.com

Received: 2022-05-21

Accepted: 2022-06-18

Abstract

The main purpose of this study was to investigate the effectiveness of the positive position of citizenship education and the social factors affecting it in the primary school based on the document of fundamental change in education. The statistical population of elementary school social studies books that include (third, fourth, fifth, sixth grade social studies) in the academic year 1401-1400 and the content of the above books, which includes text and images, has been analyzed. Limited statistical population of sampling has not been done. The tools used in this research are textbooks of social studies and Persian reading (read) elementary school, content analysis form. In the content analysis method, descriptive statistical techniques (frequency, frequency percentage and bar graph) have been used to analyze the data. Findings obtained from the present study indicate that in line with the main question of the research During it, a conceptual component related to the concepts of the book in the content of the mentioned books has been studied. The results of the study show that the conceptual axes in the above-mentioned books that citizenship education is not seriously and boldly regulated and the need for review and new decisions in order to increase the content of the curriculum in the two books and to educate citizens and goals. It should be placed in this framework so that students are familiar with this issue from the beginning of their education and life, future

Keywords: Citizenship education, Social education, Persian reading book (read). Curriculum

بررسی نگرش دانش آموزان دوره ابتدایی نسبت به جایگاه مثبت تربیت شهروندی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در کتاب های درسی (مطالعه موردی: کتاب فارسی خوانداری و مطالعات اجتماعی)

الهام کوهی اقدم^{۱*}، الهه کوهی اقدم^۲، مژگان عاشقی^۳

^۱ دانش آموخته کارشناسی ارشد، علوم تربیتی برنامه ریزی درسی، دانشگاه پیام نور، ایران، تهران

^۲ دانش آموخته کارشناسی ارشد، اکولوژی جنگل، دانشگاه علوم تحقیقات، ایران، تهران

^۳ دانش آموخته کارشناسی، آی تی، دانشگاه علمی کاربردی، تهران، مرکز رودهن

* نویسنده مسئول: دانش آموخته کارشناسی ارشد، علوم تربیتی برنامه ریزی درسی، دانشگاه پیام نور، ایران، تهران

Emali:Elham.koohi@yahoo.com،

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۳/۲۸

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۲/۳۱

چکیده

هدف اصلی این پژوهش بررسی میزان تأثیر گذار بودن جایگاه مثبت تربیت شهروندی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در دوره ابتدایی بر اساس سند تحول بنیادین آموزش و پرورش بوده است. جامعه آماری کتب مطالعات اجتماعی دوره ی ابتدایی که شامل (مطالعات اجتماعی پایه سوم، چهارم، پنجم، ششم) در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ می باشد و محتوای کتب فوق که شامل متن و تصویر است مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. به علت محدود بودن جامعه آماری نمونه گیری صورت نگرفته است. ابزارهای مورد استفاده در این پژوهش کتب مطالعات اجتماعی و فارسی خوانداری (بخوانیم) دوره ابتدایی، فرم تحلیل محتوا باشد. و در روش تحلیل محتوا از تکنیک های آمار توصیفی (فراوانی، درصد فراوانی و نمودار ستونی) برای تجزیه و تحلیل داده ها استفاده شده است. یافته های به دست آمده از پژوهش حاضر دلالت بر آن دارد که در راستای سوال اصلی پژوهش انجام شده و طی آن مؤلفه مفهومی مرتبط با مفاهیم کتاب در محتوای کتاب های مذکور بررسی شده است. نتایج حاصل از بررسی نشان می دهد که محورهای مفهومی در کتاب های فوق الذکر که تربیت شهروندی به صورت جدی و پرننگ تنظیم نشده و نیاز به بازبینی و تصمیم گیری های جدیدی در راستای افزایش محتوای برنامه درسی در دو کتاب مذکور و در جهت تربیت شهروندی و اهداف های پیش رو در این چارچوب قرار گیرد

واژگان کلیدی: تربیت شهروندی، تعلیمات اجتماعی، کتاب فارسی خوانداری (بخوانیم)، برنامه درسی

تمامی حقوق نشر برای فصلنامه رویکردی نو در علوم تربیتی محفوظ است.

مقدمه

انسان اساساً موجودی اجتماعی است و او را گریزی از جامعه نیست اما آماده شدن برای زیستن در یک جامعه ای که از یک پیشینه فرهنگی، مذهبی، تاریخی، سیاسی و اجتماعی برخوردار است بدون تربیت امکان پذیر نیست. پرورش استعداد های

فردی، تحکیم پایه های زندگی جمعی، گسترش آرما نهی دموکراتیک و ایجاد تفاهم میان افراد انسانی در سایه تعلیم و تربیت صورت میگیرد. اگر چه شکل گیری و رشد شخصیت افراد یک جامعه الزاماً وابسته به تعلیم و تربیت رسمی نیست اما باید گفت که بخش اعظمی از رشد فردی و اجتماعی افراد

تربیت، ضرورتی اجتناب ناپذیر است. تربیت شهروندی مقوله‌ای است که در دهه های اخیر مورد توجه بسیاری از مجامع علمی، پژوهشی در جهان قرار گرفته است. این عرصه گسترده در برگیرنده طیفی از دیدگاههای فلسفی، ایدئولوژی و سیاسی و نیز رویکردهای تعلیم و تربیت است. تربیت شهروندی، تدارک فرصتهایی برای اشتغال دانش آموزان در تجربه های معنادار یادگیری است به گونه ای که به تسهیل و رشد آنها به عنوان افراد متعهد و فعال اجتماعی و سیاسی بیانجامد. بر این اساس تربیت شهروندی نگاه ویژه‌ای به یادگیری دانش و توانش و نگرشهایی دارد که فرد را در تعامل اثرگذار و مطلوب با افراد دیگر و دولت یاری می رساند [۱].

تربیت شهروندی^۱ بعنوان یکی از مهمترین عرصه های سیاسی، اجتماعی عصر ماست که در طول تاریخ به اشکال گوناگون و با تعبیر مختلف حقوقی، سیاسی و فلسفی رواج داشته است. صاحب نظرانی که چگونگی تحول مفهوم شهروندی را بررسی کرده اند در این نکته مشترکند که شهروندی هم حق افراد را برای برخورداری از حقوق به رسمیت می شناسد و هم مسئولیت جمعی شهروندان را که اداره با ثبات امور بر آنها مبتنی است. به طور کلی؛ شهروندی بعنوان یکی از مهمترین عرصه های سیاسی اجتماعی عصر ماست که در طول تاریخ به اشکال گوناگون و با تعبیر مختلف حقوقی، سیاسی و فلسفی رواج داشته است. صاحب نظرانی که چگونگی تحول مفهوم شهروندی را بررسی کرده اند در این نکته مشترکند که شهروندی هم حق افراد را برای برخورداری از حقوق به رسمیت می شناسد و هم مسئولیت جمعی شهروندان را که اداره با ثبات امور بر آنها مبتنی است آموزش شهروندی از ارکان اساسی زندگی اجتماعی و فرهنگی انسان در جامعه امروز است، بر این اساس این مولفه از مباحث اساسی جامعه شهری در هر دوره تاریخی از زندگی انسان می باشد. این مسئله از قرن ۱۹ در جوامع صنعتی و شهرنشینی از اهمیت فراوانی نسبت به دوره های تاریخی گذشته جهان برخوردار گردیده است، همین امر منجر به پیدایش و ضرورت نظام مهارت های شهروندی و اهمیت آن در حوزه آموزش و پرورش و آموزش عالی قرار گرفته است؛ و باعث این شده که نهادهای آموزشی جوامع صنعتی از طریق برنامه ریزی های رسمی و غیر رسمی به تحکیم و تقویت نظام ارزشی مهارت های شهروندی بپردازند و در جهت استحکام دموکراسی و مشارکت ملی، محلی، هویت اجتماعی و مدنی شهروندان را تکامل بخشند. با توجه به اینکه هر جامعه ای با عنایت به زمینه های فرهنگی و ارزشی خود شهروندان خاص با خصوصیات ویژه پرورش می دهد؛ و این امرضامن بقاء و تداوم حیات اجتماعی و میزان توسعه هرکشوری می باشد؛ باید آموزش های شهروندی

توسط نهاد رسمی آموزش و پرورش صورت میگیرد آموزش مهم ترین رکن برنامه ریزی جامعه و شهروندان آن کلیدی ترین عنصر در توسعه آن جامعه هستند که باید از فرهنگ، آگاهی و مهارت های گوناگون برخوردار باشند. آموزش رفتارهای شهروندی در افزایش کیفیت عملکرد سازمانهای مدنی بسیار اثر گذار است، این آموزه ها به تقویت اخلاق اجتماعی و بسط همبستگی اجتماعی یکجامعه در سطح محلی، ملی و جهانی کمک خواهد کرد. چنین اشاعه ای در ابعاد نوع دوستی و پذیرش عمومی از اهمیت زیادی برخوردار است. در واقع دولت و نهادهای قانون گذار، سازمانهای ملی و محلی، تشکل های مدنی و... از طریق آموزش حقوق شهروندی و مهارتهای زندگی جمعی و شناخت اصول مدیریت شهری نقش بارزی در تربیت شهروندان خواهند داشت. آموزش شهروندی به طور غیر رسمی در خانه یا محل کار یا کارگاه های آموزشی و یا به طور رسمی به صورت سر فصل درسی مجزا در مدارس و حتی مدارس ابتدایی و یا به صورت رشته تحصیلی دانشگاهی به شهروندان می آموزد که یک شهروند فعال، آگاه و مسیولیت پذیر باشند. در این بین معلمان به عنوان عناصر آموزشی که مسئولیت تربیت و آماده سازی نسل آینده را در بدنه جامعه برعهده دارند باید به دانش آموزان کمک کنند تا شهروندانی مسئول، مشارکت کنندگانی فعال در امور زندگی اجتماعی و فرهنگی، یادگیرندگانی موفق، علاقمند و افرادی متکی به خود و قابل اعتمادبار آیند. افرادی که تلاش موثرتری را به نمایش گذارند.

کلیدی ترین عنصر توسعه یک جامعه، شهروندان آن جامعه هستند و باید به گونه ای تربیت شوند که از دانش، نگرش و مهارتهای گوناگون برخوردار باشند. این نوع تربیت، مستلزم استفاده از کلیه ظرفیت ها و امکانات موجود در بخش نظام آموزش و برنامه درسی جامعه است. از آنجا که فلسفه اصلی شکل گیری مدارس و دانشگاه ها، تربیت شهروندانی مولد و فعال برای جامعه است، لذا طراحی آموزش و برنامه های درسی مناسب برای تحقق اهداف تربیت شهروندی یک ضرورت اساسی است. در حال حاضر، اهمیت مقوله تربیت شهروندی در نظام های آموزشی جهان آنچنان افزایش یافته که نه تنها بسیاری از اندیشمندان و محققان، مطالعات و پژوهش های خود را بر آن متمرکز کرده اند بلکه دروس مستقلی تحت عنوان تربیت شهروندی، مهارت های زندگی، تربیت مدنی و نظایر آن در برنامه های درسی مدارس و دانشگاه ها گنجانده شده است. البته باید یادآور شد گرچه پرداختن به مسأله تربیت شهروندی از جمله مسئولیت های اصلی نظام آموزش و برنامه درسی است، لیکن پشتیبانی نهادهای دیگر جامعه، به ویژه نهادهایی که صبغه فرهنگی و اجتماعی دارند، برای سهولت نیل به اهداف این نوع

مبانی نظری

مفهوم حقوق شهروندی از نظر لغوی جمع حق است و آن اختیارات، تواناییها و قابلیت‌هایی است که به موجب قانون، شرع، عرف و قراردادی برای انسانها لحاظ شده است و در اصطلاح، اصول، قواعد و مقرراتی است که روابط انسانها را با هم در حقوق خصوصی و روابط فرمانروایان و فرمانبران را در حقوق عمومی و اساسی تنظیم میکند. در واقع مجموعه حقوقی است که افراد به اعتبار موقعیت شهروندی خود دارا میشوند و نیز اطلاقی عام است بر مجموعه امتیازات مربوط به شهروندان و نیز مجموعه قواعدی که بر موقعیت آنان در جامعه حکومت میکند. دارنده این حقوق یعنی شهروند، به تکتک افرادی که در جامعه زندگی میکنند، اطلاق میشود، فراتر از مفهومی تحت عنوان تابعیت، بدون اعتنا به سلسله مراتب، موقعیت‌هایی متمایز برای افراد، وجود شرایطی برای به رسمیت شناخته شدن، حاکمانی خاص و حکومت شوندگان خاص و در مقابل مبتنی بر رابطه‌ای چند سویه بین دولت، جامعه و شهروندان و وجود یک اخلاق مشارکت و موقعیتی فعالانه به عبارتی دیگر مجموعه حقوق و امتیازاتی که به شهروندان یک کشور با لحاظ کردن دو اصل کرامت انسانی و منع تبعیض، برای فراهم‌سازی زمینه رشد شخصیت فردی و اجتماعی شهروندان در نظام حقوقی هر کشور تعلق می‌گیرد، حقوق شهروندی نام دارد [۱].

بی گمان تربیت شهروندان خوب یکی از مهمترین دلمشغولی‌های اکثر نظامهای تعلیم و تربیت در بسیاری از کشورهای دنیا میباشد. مطالعات انجام شده در بسیاری از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه نشان میدهد که مسئولان تعلیم و تربیت در این کشورها با عزمی راسخ و با تدوین برنامه‌های آموزشی متنوع، تربیت شهروند خوب را در صدر اقدامات و به نظر امیل دورکیم آموزش شهروندی از بعد تربیتی از طریق اکتساب دانش، مهارت‌ها و ارزش‌های منتقل شده از نسل‌های بزرگسال به نسل‌های نرسیده و ناپخته برای زندگی اجتماعی تلقی می‌کند و بر این باور است که مجموعه خصلت‌های آموزشی که برای تربیت شهروندان در جوامع مختلف اولاً در دوره‌های مختلف از نظر فلسفه، روش و محتوا متفاوت است. ثانیاً اینگونه تربیت با توجه به ساختار اقتصادی، فرهنگی، و اجتماعی هر جامعه صورت می‌پذیرد و برنامه‌ریزی آن باید بدست نوابغ و صاحب‌نظران در عرصه سیاست، فرهنگ، و اقتصاد صورت پذیرد. ثالثاً این آموزش شهروندی را در درسهای ملموس و عینی مدرسه باید به گونه‌ای گنجانند که فرد شهروند پس از آن آموزش‌های بتواند با الزامات و نیازهای زندگی در جهان فردا همساز داشته باشد و اهم این توانایی‌ها را چنین رده بندی می‌کند. (۱) توانایی ذر برخورد منطقی و سنجیده در جهت حل و فصل رضایت بخش معضلات و دشواری‌ها (۲) توانایی در کارکردن با

حساب شده‌ای را برای تمام اقشار جامعه به طور وسیع در نظر گرفت که می‌توان آن را از رسمی ترین نظام آموزش کشور یعنی آموزش و پرورش آغاز کرد. «آموزش و تربیت شهروندی سرمایه گذاری برای آینده مورد نظر کشور در تمامی ابعاد است، برای اینکه شهروندان جامعه را به حقوق شهروندی شان آشنا کنیم، و از شهروندان جامعه این انتظار این را داشته باشیم که متعهد و مسئول باشند، از همان دوران کودکی مشارکت کردن در زمینه‌های مختلف را ترویج دهیم و یا به طور کلی در هر جامعه‌ای ارزش‌ها، طرز تلقی‌ها، بینش‌ها و مهارت‌ها به همراه الگوها و روش‌های مشارکت در زندگی جمعی یا مدنی به شکل ویژه‌ای منتقل کنیم؛ پس نیازمند آموزش شهروندی و تربیت شهروندمداری می‌باشیم. تربیت و آموزش شهروندی و شهروندمداری در واقع در برگیرنده یادگیری دانش، مهارت‌ها و ارزش‌هایی است که با ماهیت و شیوه‌های اداری یک نظام مردم‌سالار و مشارکتی همخوانی و ارتباط دارد، و عملاً به عنوان وسیله‌ای برای پرورش احساس تعلق به جامعه و داشتن هدفی در زندگی مورد استفاده قرار خواهد گرفت. مساله اساسی این پژوهش، توجه به افزایش نگرش دانش‌آموزان به کسب مهارت شهروندی است به طور کلی تربیت شهروندی، واژه ایست که برای معرفی نحوه و شرایط زندگی دانش‌آموزان استفاده می‌گردد که از به هم تیدگی و پیوند و نظام وارگی و شبکه‌ای بودن عوامل متعددی که در شیوه‌های زندگی یا اقلیم‌های زیستن انسان تأثیر می‌گذارند، به وجود آمده است [۲].

چنین تربیتی از همان آغاز طفولیت نوعی اعتماد به نفس و رفتارهای مسئولانه را از نظر اجتماعی و اخلاقی به وجود می‌آورد. در واقع هدف از چنین تعلیماتی، پرورش " مسئولیت اجتماعی و اخلاقی"^۱، " فعالیت‌گرایی اجتماعی"^۲ و " سواد سیاسی"^۳ و... می‌باشد. اجرای یادگیری و تربیت شهروندی در واقع « سطح حداقل حقوق ساختاری و سیاسی فرد را در جامعه مشخص می‌کند، از سوی دیگر آگاهی نسبت به حقوق فردی، سیاسی و اجتماعی افراد را تقویت می‌کند. مردم‌سالاری و مشارکت در عرصه‌های سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و دینی را بسط می‌دهد. از این رو بر آن شدیم به بررسی نگرش دانش‌آموزان دوره ابتدایی نسبت به جایگاه مثبت تربیت شهروندی و عوامل اجتماعی مؤثر بر آن در کتاب‌های درسی کتب درسی مطالعات اجتماعی و فارسی خوانداری در دوره ابتدایی مورد تحلیل قرار دهیم. تا نشان دهد آیا این آموزش‌ها رعایت عدم اعمال تبعیض، برابری و مساوات طلبی در بهره‌مندی از عرصه‌های زندگی را در بین شهروندان ترویج می‌دهد و میتواند نگرش مثبتی را در دانش‌آموزان ایجاد کند.

مدارس، بازنایشی مجددی را نسبت به مناسب بودن موضوعات درسی سنتی برای تربیت شهروندی انجام دهند. دو شکل یا الگوی اصلی برای آموزش مستقیم از طریق برنامه درسی وجود دارد:

۱) آموزش از طریق برنامه های درسی مجزا: منظور از برنامه درسی مجزا آموزش شهروندی در قالب یک برنامه درسی خاص و جدا از سایر برنامه های درسی است. برای مثال در کنار دروس نظیر ریاضیات، علوم تجربی و مانند آن، درس ویژه‌های برای شهروندی در نظر گرفته شود. در این شیوه، برنامه درسی تربیت شهروندی، با توجه به پارامترهای زمان شرکت کنندگان و معلمان، تدوین و اجرا میشود (۲). آموزش از طریق برنامه های درسی درهم تنیده، در این شیوه، تربیت شهروندی با موضوعات و برنامه های درسی دیگری که در مدارس آموزش داده میشود درهم تنیده میشود. منظور از درهم تنیده کردن، تلفیق مباحث شهروندی با دروس نزدیک و مرتبط به یکدیگر در قالب یک درس خاص میباشد. به نظر میرسد استفاده از هر دو شکل پرورش ارزشهای شهروندی (برنامه مجزا و درهم تنیده)، حصول به هدفهای تربیت شهروندی را بهتر ممکن میسازد. در صورتیکه، برنامه های درسی ویژه و مجزایی برای تربیت شهروندی تدوین شود و یا اینکه ارزشهای شهروندی به صورت درهم تنیده عرضه شود، اهداف آن میتواند مشتمل بر موارد زیر باشد.

پیشینه تحقیق

در این پژوهش کتب اجتماعی و فارسی سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ مورد بررسی قرار گرفت. درمورد تحلیل محتوای کتب های اجتماعی و فارسی تاحدودی پژوهش هایی صورت گرفته که رحمانی و همکاران (۱۳۹۹) [۳] در پژوهشی به بررسی مبانی ارزش شناسی تربیت شهروندی در آموزش و پرورش ایران پرداخته اند نتایج حاکی از آن بود که در تربیت شهروندی ارزش اسلامی، ایرانی و در تربیت اسلامی تاثیر گذار هستند. ارزش ها شامل، تقوا، آخرت و... در تمام شئون تاثیر گذار است نقی زاده و همکاران (۱۳۹۶) [۱] در پژوهشی به بررسی جایگاه آموزش و پرورش در تربیت شهروندی پرداخته اند نتایج این تحقیق نشان داد که در تربیت شهروندی، دو نهاد، نقش اساسی بر عهده دارد: الف) نهاد آموزشی که از طریق برنامه درسی رسمی و پنهان در برانگیختن مشارکت دانش آموزان در اداره ی امور مدرسه و فعالیتهای فوقبرنامه و ایجاد بستر الزام برای همکاری و نزدیکی نهاد آموزشی و خانواده و دادن آگاهی به والدین، نقش اساسی دارد. ب) نهاد خانواده که از طریق ارزشها و هنجارهای پذیرفته شده، به عنوان الگوی فرزندان و همانندسازی کودکان با آنها، ایجاد فضای عاطفی و روانی مناسب، احترام به خود و ایجاد تصور مثبت در آنان

دیگران به صورت همکاری و پذیرفتن مسئولیت های اجتماعی خویش. ۳) توانایی درک و تفاهم و تحمل تفاوت های فرهنگی. ۴) توانایی تفکر انتقادی در سامان بخشی و سازندگی. ۵) توانایی حل تعارضات خود با دیگران با روش های مسالمت آمیز. ۶) توانایی درک و شناسایی هنجارهای فرهنگی خود در جهت غنی تر ساختن توسعه فرهنگ بومی و قومی (۷) توانایی در حقوق بشر در دفاع از آن، چه در جامعه خویش و چه در جامعه بین المللی. ۸) توانایی در نظم پذیری جمعی و بهره گیری از نگرش علمی از باورهای فرهنگی جامعه خود و جوامع دیگر.

دکتر کوروش فتحی و اجارگاه مولفه های تربیت شهروندی را در سه مقوله ی کلی (شناخت مدنی، توانایی مدنی و نگرش مدنی) جای داده که هر کدام از این مولفه ها، به طور جزئی شامل: آگاهی از قوانین و مقررات؛ اجتماعی آگاهی از حقوق؛ شخصی آگاهی از حوادث و رویدادهای جامعه؛ آگاهی از مکاتب عقیدتی و ایدئولوژیکی جامعه؛ آگاهی از تاریخ و سیر تحولات تاریخی جامعه؛ آگاهی از دیدگاههای احزاب سیاسی کشور تقسیم بندی شده اند. ادبیات تعلیم و تربیت به طرز چشم گیری با مقوله شهروندی گره خورده است. خلاصه یافته ها نشان می دهد که عده زیادی از شرکت کنندگان در بررسی گفته اند که تربیت شهروندی مهم است و تقریباً همه آن ها فرصت هایی برای دانش آموزان جهت اکتساب برخی از دانش ها و مهارت هایی که شهروندان اثر بخش نیاز دارند را ارائه کرده اند. اغلب نواحی آموزش و پرورش تربیت شهروندی را به عنوان یک موضوع درسی در دوره های تعلیمات مدنی در نظر گرفته بودند. آماده سازی شهروندان برای زندگی و زیست در یک زمینه محلی، ملی و یا بین المللی، مستلزم فراهم سازی فرصتهای تربیت مناسب می باشد به ویژه در صورتی که نیک بنگریم، تربیت شهروندی با فلسفه تأسیس نظام آموزش و پرورش گره خورده است. زیرا در یک برداشت کلی، هدف اصلی از ایجاد و توسعه نظام آموزشی، تربیت شهروندان موثر و فعال برای جامعه میباشد و آینده هر کشوری بر میزان توانمندی، آگاهی و نوع نگاه و بینش شهروندان آن نسبت به امور مختلف کشور و جهان بستگی دارد. از اینرو، در جوامعی نظیر کشور ایران، که این هدف کمتر مورد توجه واقع شده است، آموزش و پرورش شهروندان مناسب، اولویتی پنهان به شمار میرود.

الف) آموزش مستقیم شهروندی از طریق محتوای برنامه های درسی^۵

نخستین نشانه عزم راسخ برای تربیت شهروندی، وجود برنامه درسی ویژه برای این امر است تا از طریق اجرای آن، دانش آموزان یک فضای دموکراتیک را تجربه نمایند. این چگونگی، مستلزم آن است که مقامات مسئول و سیاستگذاران آموزشی و

نسبت به توانایی خود، نقش ایفا میکند. موسوی و همکاران (۱۳۹۵) [۴] مشخصات نویسندگان مقاله در پژوهشی به بررسی جایگاه و نقش آموزش و پرورش در تربیت شهروندی و سیاسی دانش آموزان پرداخته اند معلم قلب تپنده آموزش و پرورش اولین و با نفوذترین الگوی اقتدار اجتماعی می باشد که دانش آموزان در خلال سال های سازنده زندگی بطور مستقیم با او سرو کار دارند. هدف این مقاله بررسی و واکاوی جایگاه و نقش آموزش و پرورش در تربیت شهروندی سیاسی دانش آموزان در نظام آموزش و پرورش رسمی می باشد. روش شناسی مورد استفاده در این پژوهش توصیفی-تحلیلی از نوع کتابخانه ای یا اسنادی می باشد که برای گردآوری اطلاعات از ابزار فیش برداری استفاده شده است. یافته ها نشان می دهد حاصل از این پژوهش نشان می دهد که معلم به عنوان الگوی کامل می تواند در شکل گیری شخصیت و تنظیم رفتارهای دانش آموزان نقش خارق العاده ای داشته باشد و اگر اراده معلم بر ایجاد نگاه مثبت به حاکمیت و ارزشهای سیاسی اجتماعی آن در دانش آموزان باشد این فرایند به راحتی اتفاق می افتد و می تواند تسهیل کننده جامعه پذیری سیاسی در دانش آموزان باشد که افزایش مشروعیت و مقبولیت نظام سیاسی را به دنبال خواهد داشت. مرادی و همکاران (۱۳۹۵) [۵] در پژوهشی به بررسی نقش جامعه در پرورش تربیت شهروندی در دانش آموزان پرداخته اند نتایج حاکی از آن است که با توجه به اینکه هر جامعه ای با عنایت به زمینه های فرهنگی و ارزشی خود شهروندان خاص با خصوصیات ویژه پرورش می دهد؛ این امرضامن بقاء و تداوم حیات اجتماعی و میزان توسعه هر کشوری می باشد؛ باید آموزش های شهروندی حساب شده ای را برای تمام اقشار جامعه به طور وسیع در نظر گرفت. آموزش شهروندی بخشی از وظایف مدیریت شهری است، در واقع دولت و نهادهای قانونگذار، سازمان های ملی و محلی، تشکل های مدنی و... از طریق آموزش حقوق شهروندی و مهارت های زندگی جمعی و شناخت اصول مدیریت شهری نقش بارزی در تربیت شهروندان خواهند داشت؛ در این راستا بخشی از این آموزه ها در مورد انتظارات از مدیریت شهری جامعه است و همچنین نقش شهروندان در قبال مدیریت شهری را آموزش می دهد. فتاحی و همکاران (۱۳۹۴) [۶] در پژوهشی به بررسی تربیت شهروندی در دانش آموزان ابتدایی پرداخته اند یکی از مباحث مهم امروز جهان حقوق شهروندی و تربیت شهروندی است مباحث شهروندی به شکل امروزی سابقه تاریخی ندارد، ولی باید اعتراف کرد که طی قرن اخیر مطالب و مباحث آن رشد فزاینده ای داشته است. شهروندی هویت جدیدی به فرد می بخشد که خارج از هویت فردی، خاندانی، قومی، خونی، تباری و شغلی است. بنابراین، شهروندی به وضع رابطه میان شخص و جامعه ای سیاسی به نام دولت کشور گفته می شود که بر اساس آن، اولی ملزم به وفاداری و دومی موظف به حمایت است.

بی گمان تربیت شهروندان خوب یکی از مهم ترین دل مشغولی های اکثر نظام های تعلیم و تربیت در بسیاری از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه نشان می دهد که مسوولان تعلیم و تربیت در این کشورها با عزمی راسخ و با تدوین برنامه های آموزشی متنوع، تربیت شهروند مناسب را در صدر اقدامات و فعالیت های خود قرار داده اند.

هدف کلی پژوهش

۱. بررسی و تعیین تناسب محتوای کتاب مطالعات اجتماعی و فارسی خوانداری پایه سوم ابتدایی با نگرش دانش آموزان دوره ابتدایی نسبت به جایگاه مثبت تربیت شهروندی.
۲. بررسی و تعیین تناسب محتوای کتاب مطالعات اجتماعی و فارسی خوانداری پایه چهارم ابتدایی با نگرش دانش آموزان دوره ابتدایی نسبت به جایگاه مثبت تربیت شهروندی.
۳. بررسی و تعیین تناسب محتوای کتاب مطالعات اجتماعی و فارسی خوانداری پایه پنجم ابتدایی با نگرش دانش آموزان دوره ابتدایی نسبت به جایگاه مثبت تربیت شهروندی.
۴. بررسی و تعیین تناسب محتوای کتاب مطالعات اجتماعی و فارسی خوانداری پایه ششم ابتدایی با نگرش دانش آموزان دوره ابتدایی نسبت به جایگاه مثبت تربیت شهروندی.

سوالات پژوهش

۱. تا چه میزان محتوای کتاب مطالعات اجتماعی و فارسی خوانداری پایه سوم ابتدایی با نگرش دانش آموزان دوره ابتدایی نسبت به جایگاه مثبت تربیت شهروندی متناسب است؟
۲. تا چه میزان محتوای کتاب مطالعات اجتماعی و فارسی خوانداری پایه چهارم ابتدایی با نگرش دانش آموزان دوره ابتدایی نسبت به جایگاه مثبت تربیت شهروندی متناسب است؟
۳. تا چه میزان محتوای کتاب مطالعات اجتماعی و فارسی خوانداری پایه پنجم ابتدایی با نگرش دانش آموزان دوره ابتدایی نسبت به جایگاه مثبت تربیت شهروندی متناسب است؟
۴. تا چه میزان محتوای کتاب مطالعات اجتماعی و فارسی خوانداری پایه ششم ابتدایی با نگرش دانش آموزان دوره ابتدایی نسبت به جایگاه مثبت تربیت شهروندی متناسب است؟

روش تحقیق

در این پژوهش از روش تحلیل محتوی کمی و کیفی برای توصیف محتوای کتاب های مطالعات اجتماعی دوره ی ابتدایی، استفاده شده است. تحلیل محتوای کتاب های درسی یکی از راه های دست یافتن به اهداف شناختی، عاطفی و مهارتی آموزش و پرورش می باشد که با مطالعه و شناخت وضع موجود از یک

داده های کمی تبدیل می شود. جمع آوری اطلاعات در این پژوهش با مشاهده و مطالعه کتاب موردنظر در دوره ابتدایی انجام شد. متن کتاب در یک دوره زمانی دوماه مطالعه شد و با استفاده از آخرین فرمت های تحلیل محتوای کتاب های درسی که به تأیید سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش رسیده است مطالب موردنظر استخراج گردید.

یافته های تحقیق

طبق یافته های ارائه شده در جدول شماره ۱ مؤلفه عمل به احکام دینی بیشترین و مؤلفه هایی چون: آزادی، برابری نژادی، مسالمت، مهارتهای استفاده و برخورد درست با منابع اطلاعات، صداقت، رقابت، آگاهی از مسائل جهانی و سازمان و نهادهای بین المللی، آشنایی و حفظ و قدردانی از میراث فرهنگی، مهارت نقد کردن، پذیرش دیگران، خیرخواهی، توجه به هویت جنسی، و امانتداری کمترین درصد را در محتوای کتاب تعلیمات اجتماعی سال سوم به خود اختصاص داده اند. نکته هائز اهمیت اینکه به مؤلفه هایی چون صلح و احترام به حق مالکیت اصلا اشاره ای نشده است.

طرف، و شناخت وضع مطلوب از طرفی دیگر، باعث توانمندسازی ساختارها و برنامه های کتاب های درسی می شود. جامعه آماری در پژوهش مورد نظر کتاب های مطالعات اجتماعی و فارسی خوانداری دوره ابتدایی است. به دلیل محدود بودن جامعه آماری نمونه گیری صورت نگرفته است بلکه کل کتاب های مطالعات اجتماعی و فارسی خوانداری (بخوانیم) دوره ی ابتدایی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. روش های تجزیه و تحلیل آماری در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده ها و اطلاعات جمع آوری شده از تکنیک های آمار توصیفی مانند فراوانی، درصد فراوانی و نمودار ستونی جهت نمایش بهتر داده ها، استفاده شده است. ابزار جمع آوری داده ها در این پژوهش پرسشنامه ی محقق ساخته بود داده ها از متون مورد نظر جمع آوری گردیده و در انتها اطلاعات با استفاده از نرم افزار SPSS21 و به صورت آمار توصیفی و جداول یک بعدی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. روش تجزیه و تحلیل در این تحقیق تحلیل محتوا می باشد؛ تحلیل محتوا یک مورد خاص در تحقیق مشاهده ای و تحقیق تاریخی اسنادی محسوب می شود و از نظر ماهیت، پژوهشی کمی است که از طریق آن محتوای کیفی منابع مورد بررسی طی دستکاری های آماری به

جدول شماره ۱- توزیع فراوانی برحسب مولفه های شهروندی در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه سوم.

مؤلفه	فراوانی	درصد	مؤلفه	فراوانی	درصد
عمل به احکام دینی	۱۹	۹/۷۴	آزادی	۱	۰/۵۱
مهربانی	۱۴	۷/۱۷	برابری نژاد	۱	۰/۵۱
مسئولیت پذیری	۱۲	۶/۱۵	صداقت	۱	۰/۵۱
همنوایی گروهی	۹	۴/۶۱	امانتداری	۱	۰/۵۱
رعایت نظم اجتماعی	۹	۴/۶۱	پذیرش دیگران	۱	۰/۵۱
تبادل افکار	۸	۴/۱	رقابت	۱	۰/۵۱
احترام متقابل	۸	۴/۱	مسالمت	۱	۰/۵۱
همکاری و مشارکت	۷	۳/۵۸	خیرخواهی	۱	۰/۵۱
کمک کردن	۷	۳/۵۸	توجه به هویت جنسی	۱	۰/۵۱
استفاده صحیح و بهینه از امکانات و فرصت های پیرامونی	۷	۳/۵۸	آگاهی از مسائل جهانی و سازمان و نهادهای بین المللی	۱	۰/۵۱
میهن پرستی	۷	۳/۵۸	دوست یابی	۱	۰/۵۱
اعتقاد متقابل	۷	۳/۵۸	مهارت نقد کردن	۱	۰/۵۱
آشنایی با نهادهای مختلف	۶	۳/۰۷	آشنایی، حفظ و قدردانی از میراث فرهنگی	۱	۰/۵۱
وجدان کار	۶	۳/۰۷	شجاعت	۴	۸/۶۹
امنیت	۵	۳/۰۵	صلح	۰	۰/۰
نهادهای ملی	۵	۳/۰۵	احترام به حق مالکیت	۰	۰/۰
آداب و رسوم	۵	۳/۰۵	رفاه	۳	۱/۵۳
خلاقیت	۴	۲/۰۵	اطاعت از قانون	۳	۱/۵۳
پایبندی به ق.ل	۴	۸/۶۹	آگاهی از ساختار حکومت	۳	۱/۵۳

مؤلفه	فراوانی	درصد	مؤلفه	فراوانی	درصد
مهارت های استفاده و برخورد درست با منابع اطلاعات	۱	۰/۵۱	شناخت پایه ای از قوانین راهنمایی و رانندگی	۳	۱/۵۳
استقلال	۳	۱/۵۳	اعتماد بنفس	۲	۱/۰۲
بهداشت	۳	۱/۵۳	فرصت برابر	۲	۱/۰۲
حفظ محیط زیست	۳	۱/۵۳	توانایی انتخاب	۲	۱/۵۳

جدول شماره ۲- توزیع فراوانی برحسب مؤلفه های شهروندی در کتاب تعلیمات اجتماعی پایه چهارم

مؤلفه	فراوانی	درصد	مؤلفه	فراوانی	درصد
آشنایی، حفظ و قدردانی از میراث فرهنگی	۱۵	۱۱/۶۲	آگاهی از مسائل جهانی و سازمان و نهادهای بین المللی	۰	۰/۰
همکاری و مشارکت	۱۵	۱۱/۶۲	اعتماد بنفس	۰	۰/۰
عمل به احکام دینی	۱۴	۱۰/۸۵	صلح	۰	۰/۰
خلاقیت	۱۱	۸/۵۲	امنیت	۰	۰/۰
حفظ محیط زیست	۱۰	۵/۷۵	فرصت برابر	۰	۰/۰
مهربانی	۸	۶/۲	صداقت	۰	۰/۰
مسئولیت پذیری	۷	۵/۴۲	امانتداری	۰	۰/۰
آگاهی از ساختار حکومت	۷	۵/۴۲	اعتقاد متقابل	۰	۰/۰
آداب و رسوم	۷	۵/۴۲	پذیرش دیگران	۰	۰/۰
نهادهای ملی	۶	۴/۶۵	پایبندی به قول	۰	۰/۰
وجدان کار	۵	۳/۸۷	توانایی انتخاب	۰	۰/۰
کمک کردن	۴	۳/۱	رقابت	۰	۰/۰
مهارت نقد کردن	۴	۳/۱	رفاه	۰	۰/۰
همنوایی گروهی	۳	۲/۳۲	مسالمت	۰	۰/۰
میهن پرستی	۲	۱/۵۵	خیرخواهی	۰	۰/۰
رعایت نظم اجتماعی	۲	۱/۵۵	توجه به هویت جنسی	۰	۰/۰
احترام متقابل	۲	۱/۵۵	احترام به حق مالکیت	۰	۰/۰
تبادل افکار	۲	۱/۵۵	دوست یابی	۰	۰/۰
بهداشت	۱	۰/۷۷	آزادی	۰	۰/۰
برابری نژاد	۱	۰/۷۷	شجاعت	۱	۰/۷۷
اطاعت از قانون	۱	۰/۷۷	استقلال	۱	۰/۷۷
استفاده صحیح و بهینه از امکانات و فرصت های پیرامونی	۰	۰/۰	شناخت پایه ای از قوانین راهنمایی و رانندگی	۰	۰/۰
مهارت های استفاده و برخورد درست با منابع اطلاعات	۰	۰/۰	آشنایی با نهادهای مختلف اجتماعی	۰	۰/۰

قول، توانایی انتخاب، رقابت، رفاه، مسالمت، خیرخواهی، توجه به هویت جنسی، احترام به حق مالکیت، دوست یابی، آگاهی از مسائل جهانی و سازمان و نهادهای بین المللی، استفاده صحیح و بهینه از امکانات و فرصت های پیرامونی، مهارت های استفاده و برخورد درست با منابع اطلاعات، شناخت پایه ای از قوانین راهنمایی و رانندگی و آشنایی با نهادهای مختلف اجتماعی اصلا بهایی داده نشده است.

طبق یافته های ارائه شده در جدول شماره ۲ مؤلفه آشنایی و حفظ و قدردانی از میراث فرهنگی بیشترین و مؤلفه هایی چون: برابری نژادی، شجاعت، استقلال، بهداشت و اطاعت از قانون کمترین درصد را در محتوای کتاب تعلیمات اجتماعی سال چهارم به خود اختصاص داده است. در ضمن به مؤلفه هایی چون: آزادی، اعتماد به نفس، صلح، امنیت، فرصت برابر، صداقت، امانتداری، اعتماد متقابل، پذیرش دیگران، پایبندی به

جدول شماره ۳- توزیع فراوانی برحسب مولفه های شهروندی در کتاب تعلیمات اجتماعی سال پنجم و ششم

مؤلفه	فراوانی	درصد	مؤلفه	فراوانی	درصد
عمل به احکام دینی	۲۲	۹/۲	پذیرش دیگران	۴	۱/۶۷
آگاهی از ساختار حکومت	۱۹	۷/۹۴	وجدان کار	۲	۰/۸۳
کمک کردن	۱۸	۷/۵۳	صلح	۳	۱/۲۵
همکاری و مشارکت	۱۷	۷/۱۱	امانتداری	۳	۱/۲۵
اطاعت از قانون	۱۴	۵/۸۵	اعتقاد متقابل	۳	۱/۲۵
مسئولیت پذیری	۱۴	۵/۸۵	توانایی انتخاب	۳	۱/۲۵
آشنایی با نهادهای مختلف اجتماعی	۱۰	۴/۱۸	استفاده صحیح و بهینه از امکانات و فرصت های پیرامونی	۳	۱/۲۵
امنیت	۸	۳/۳۴	خلاقیت	۲	۰/۸۳
رعایت نظم اجتماعی	۸	۳/۳۴	فرصت برابر	۲	۰/۸۳
استقلال	۷	۲/۹۲	مسالمت	۲	۰/۸۳
همنوایی گروهی	۶	۲/۵۱	میهن پرستی	۴	۱/۶۷
احترام به حق مالکیت	۶	۲/۵۱	رفاه	۲	۰/۸۳
مهربانی	۶	۲/۵۱	رقابت	۱	۰/۴۱
احترام متقابل	۶	۲/۵۱	خیرخواهی	۵	۲/۰۹
آگاهی از مسائل جهانی و سازمان و نهادهای بین المللی	۱	۰/۴۱	آشنایی، حفظ و قدردانی از میراث فرهنگی	۱	۰/۴۱
تبادل افکار	۵	۲/۰۹	مهارت نقد کردن	۱	۰/۴۱
آزادی	۵	۲/۰۹	صداقت	۱	۰/۴۱
نهادهای ملی	۵	۲/۰۹	اعتماد بنفس	۰	۰
حفظ محیط زیست	۵	۲/۰۹	بهداشت	۰	۰
پایبندی به قول	۵	۲/۰۹	برابری نژاد	۰	۰
شجاعت	۴	۱/۶۷	آداب و رسوم	۰	۰
دوست یابی	۴	۱/۶۷	توجه به هویت جنسی	۰	۰
مهارت های استفاده و برخورد درست با منابع اطلاعات	۲	۰/۸۳	شناخت پایه ای از قوانین راهنمایی و رانندگی	۰	۰

طبق یافته های ارائه شده در جدول شماره ۳ مؤلفه عمل به احکام دینی بیشترین و مؤلفه هایی چون: وجدان کاری، خلاقیت، مسالمت، مهارت های استفاده و برخورد درست با منابع اطلاعات، رفاه، رقابت، آگاهی از مسائل جهانی و سازمان و نهادهای بین المللی، آشنایی و حفظ و قدردانی از میراث فرهنگی، مهارت نقد کردن و صداقت کمترین درصد را در

محتوای کتاب تعلیمات اجتماعی سال پنجم به خود اختصاص داده است. این در حالی است که به مؤلفه هایی چون اعتماد به نفس، بهداشت، برابری نژادی، آداب و رسوم، توجه به هویت جنسی و شناخت پایه ای از قوانین راهنمایی و رانندگی اشاره ای نشده است.

جدول شماره ۴- توزیع فراوانی برحسب مولفه های شهروندی در کتاب فارسی پایه سوم

مؤلفه	فراوانی	درصد	مؤلفه	فراوانی	درصد
مهربانی	۱۲	۸/۳۹	نمادهای ملی	۲	۱/۳۹
مسئولیت پذیری	۱۲	۸/۳۹	آداب و رسوم	۲	۱/۳۹
همکاری و مشارکت	۱۲	۸/۳۹	اعتقاد متقابل	۲	۱/۳۹
احترام متقابل	۱۲	۸/۳۹	احترام به حق مالکیت	۲	۱/۳۹
کمک کردن	۸	۵/۵۹	همنوایی گروهی	۲	۱/۳۹
عمل به احکام دینی	۸	۵/۵۹	رعایت نظم اجتماعی	۲	۱/۳۹
استفاده صحیح و بهینه از امکانات و فرصت های پیرامونی	۶	۴/۱۹	آشنایی با نهادهای مختلف اجتماعی	۲	۱/۳۹
تبادل افکار	۵	۳/۴۹	اعتماد بنفس	۱	۰/۶۹
آزادی	۴	۲/۷۹	وجدان کار	۱	۰/۶۹
صداقت	۴	۲/۷۹	امانتداری	۱	۰/۶۹
پذیرش دیگران	۴	۲/۷۹	رقابت	۱	۰/۶۹
دوست یابی	۴	۲/۷۹	رفاه	۱	۰/۶۹
خلاقیت	۳	۲/۰۹	مسالمت	۳	۲/۰۹
میهن پرستی	۳	۲/۰۹	مهارت نقد کردن	۱	۰/۶۹
آگاهی از مسائل جهانی و سازمان و نهادهای بین المللی	۱	۰/۶۹	مهارت های استفاده و برخورد درست با منابع اطلاعات	۱	۰/۶۹
حفظ محیط زیست	۳	۲/۰۹	امنیت	۰	۰
پابندی به قول	۳	۲/۰۹	فرصت برابر	۰	۰
توانایی انتخاب	۳	۲/۰۹	برابری نژاد	۰	۰
شجاعت	۳	۲/۰۹	اطاعت از قانون	۰	۰
خیرخواهی	۳	۲/۰۹	توجه به هویت جنسی	۰	۰
استقلال	۲	۱/۳۹	آگاهی از ساختار حکومت	۰	۰
صلح	۲	۱/۳۹	بهداشت	۲	۱/۳۹
آشنایی، حفظ و قدردانی از میراث فرهنگی	۰	۰	شناخت پایه ای از قوانین راهنمایی و رانندگی	۰	۰

طبق یافته های ارائه شده در جدول شماره ۴ مؤلفه عمل به احکام دینی بیشترین و مؤلفه هایی چون: اعتماد به نفس، وجدان کار، رفاه، مهارتهای استفاده و برخورد درست با منابع اطلاعات، رقابت، آگاهی از مسائل جهانی و سازمان و نهادهای بین المللی، مهارت نقد کردن، و امانتداری کمترین درصد را در

محتوای کتاب بخوانیم سال سوم به خود اختصاص داده است. در حالی که به مؤلفه هایی چون امنیت، فرصت برابر، برابری نژادی، اطاعت از قانون، توجه به هویت جنسی، آگاهی از ساختار حکومت، آشنایی و حفظ و قدردانی از میراث فرهنگی و شناخت پایه ای از قوانین راهنمایی و رانندگی توجهی نشده است.

جدول شماره ۵: فراوانی مولفه های شهروندی در کتاب بخوانیم سال چهارم

درصد	فراوانی	مولفه	درصد	فراوانی	مولفه
۰/۸۶	۱	صلح	۱۲/۱۷	۱۴	مهربانی
۱/۷۳	۲	مهارت های استفاده و برخورد درست با منابع اطلاعات	۹/۵۶	۱۱	آشنایی، حفظ و قدردانی از میراث فرهنگی
۰/۸۶	۱	بهداشت	۶/۰۸	۷	خیرخواهی
۰/۸۶	۱	حفظ محیط زیست	۶/۰۸	۷	عمل به احکام دینی
۰/۸۶	۱	پایبندی به قول	۵/۲۱	۶	کمک کردن
۰/۸۶	۱	توانایی انتخاب	۴/۳۴	۵	مسئولیت پذیری
۰/۸۶	۱	رقابت	۴/۳۴	۵	احترام متقابل
۰/۸۶	۱	رفاه	۴/۳۴	۵	همنوایی گروهی
۰/۸۶	۱	مسالمت	۳/۴۷	۴	خلاقیت
۰/۸۶	۱	اطاعت از قانون	۳/۴۷	۴	میهن پرستی
۰/۸۶	۱	توجه به هویت جنسی	۳/۴۷	۳	مهارت نقد کردن
۰/۸۶	۱	دوست یابی	۲/۶	۳	فرصت برابر
۰/۸۶	۱	آگاهی از ساختار حکومت	۲/۶	۳	پذیرش دیگران
۰	۰	نمادهای ملی	۲/۶	۳	تبادل افکار
۰	۰	استقلال	۲/۶	۳	همکاری و مشارکت
۰	۰	امنیت	۱/۷۳	۲	آزادی
۰	۰	برابری نژاد	۱/۷۳	۲	اعتماد بنفس
۰	۰	صداقت	۱/۷۳	۲	وجدان کار
۰	۰	امانتداری	۱/۷۳	۲	آداب و رسوم
۰	۰	اعتقاد متقابل	۱/۷۳	۲	رعایت نظم اجتماعی
۰	۰	احترام به حق مالکیت	۱/۷۳	۲	شجاعت
۱/۷۳	۲	آگاهی از مسائل جهانی و سازمان و نهادهای بین المللی	۰/۸۶	۱	شناخت پایه ای از قوانین راهنمایی و رانندگی
۰	۰	آشنایی با نهادهای مختلف اجتماعی	۱/۷۳	۲	استفاده صحیح و بهینه از امکانات و فرصت های پیرامونی

چهارم به خود اختصاص داده اند. البته به مؤلفههایی چون: استقلال، امنیت، برابری نژادی، صداقت امانتداری، اعتماد متقابل، احترام به حق مالکیت، آشنایی با نهادهای مختلف اجتماعی و نمادهای ملی هیچ توجهی نشده است. نکته هائز اهمیت تفاوت کتاب چهارم با سایر کتب در سال سوم و پنجم است که عمل به احکام دینی در صدر فراوانی ها بوده در حالی که در این کتاب مهربانی بیشترین فراوانی را نشان میدهد.

طبق یافته های ارائه شده در جدول شماره ۵ در وهله اول مؤلفه مهربانی و پس از آن قدردانی از میراث فرهنگی، خیرخواهی و عمل به احکام دینی و کمک کردن بیشترین فراوانی را نشان می دادند اما مؤلفه هایی چون: مسالمت، صلح، بهداشت، حفظ محیط زیست، پایبندی به قول، توانایی انتخاب، رفاه، اطاعت از قانون، توجه به هویت جنسی، دوست یابی، آگاهی از ساختار حکومت و شناخت پایه ای از قوانین راهنمایی و رانندگی، توجه به هویت جنسی، کمترین درصد را در محتوای کتاب بخوانیم

جدول شماره ۶ - توزیع فراوانی برحسب مؤلفه های شهروندی در کتاب بخوانیم سال پنجم و ششم

مؤلفه	فراوانی	درصد	مؤلفه	فراوانی	درصد
عمل به احکام دینی	۱۴	۹/۷۹	استقلال	۲	۱/۳۹
مهربانی	۱۳	۹/۰۹	فرصت برابر	۲	۱/۳۹
نمادهای ملی	۱۰	۶/۹۹	بهداشت	۲	۱/۳۹
میهن پرستی	۸	۵/۵۹	توانایی انتخاب	۲	۱/۳۹
آشنایی، حفظ و قددانی از میراث فرهنگی	۷	۴/۸۹	مهارت های استفاده و برخورد درست با منابع اطلاعات	۱	۰/۶۹
احترام متقابل	۶	۴/۱۹	دوست یابی	۲	۱/۳۹
استفاده صحیح و بهینه از امکانات و فرصت های پیرامونی	۶	۴/۱۹	شناخت پایه ای از قوانین راهنمایی و رانندگی	۱	۰/۶۹
کمک کردن	۶	۴/۱۹	برابری نژاد	۱	۰/۶۹
شجاعت	۵	۳/۴۹	پایبندی به قول	۱	۰/۶۹
همکاری و مشارکت	۵	۳/۴۹	اطاعت از قانون	۱	۰/۶۹
آزادی	۴	۲/۷۹	توجه به هویت جنسی	۱	۰/۶۹
اعتماد بنفس	۴	۲/۷۹	رقابت	۲	۱/۳۹
مسئولیت پذیری	۴	۲/۷۹	تبادل افکار	۴	۲/۷۹
آگاهی از مسائل جهانی و سازمان و نهادهای بین المللی	۰	۰	آشنایی با نهادهای مختلف اجتماعی	۱	۰/۶۹
خلاقیت	۳	۲/۰۹	وجدان کار	۱	۰/۶۹
امنیت	۳	۲/۰۹	رعایت نظم اجتماعی	۰	۰
آداب و رسوم	۳	۲/۰۹	صداقت	۰	۰
امانتداری	۳	۲/۰۹	اعتقاد متقابل	۰	۰
حفظ محیط زیست	۳	۲/۰۹	مسالمت	۰	۰
پذیرش دیگران	۳	۲/۰۹	احترام به حق مالکیت	۰	۰
رفاه	۳	۲/۰۹	آگاهی از ساختار حکومت	۰	۰
همنوایی گروهی	۳	۲/۰۹	صلح	۰	۰
خیرخواهی	۳	۲/۰۹	مهارت نقد کردن	۰	۰

طبق یافته های ارائه شده در جدول شماره ۶ مؤلفه عمل به احکام دینی بیشترین و مؤلفه هایی چون: وجدان کار، برابری نژادی، پایبندی به قول، اطاعت از قانون، مهارتهای استفاده و برخورد درست با منابع اطلاعات، شناخت پایه ای از قوانین راهنمایی و رانندگی، آشنایی با نهادهای مختلف اجتماعی و توجه به هویت جنسی کمترین درصد را در محتوای کتاب

بخوانیم سال پنجم به خود اختصاص داده است. همچنین به مؤلفه هایی چون صلح، رعایت نظم اجتماعی، صداقت، اعتماد به نفس، مسالمت، احترام به حق مالکیت، آگاهی از ساختار حکومت، آگاهی از مسائل جهانی و سازمان و نهادهای بین المللی و مهارت نقد کردن اصلا توجهی نشده است.

جدول شماره ۷: فراوانی مؤلفه های شهروندی در کتاب بخوانیم سال های سوم، چهارم، پنجم و ششم

مؤلفه	فراوانی	درصد	مؤلفه	فراوانی	درصد
مهربانی	۲۹	۹/۴۶	فرصت برابر	۵	۱/۲۱
عمل به احکام دینی	۲۹	۷/۰۳	بهداشت	۵	۱/۲۱
احترام متقابل	۲۳	۵/۵۸	صداقت	۵	۱/۲۱
مسئولیت پذیری	۲۱	۵/۰۹	پایبندی به قول	۵	۱/۲۱
همکاری و مشارکت	۲۱	۵/۰۹	رقابت	۵	۱/۲۱
کمک کردن	۲۰	۴/۸۴	مسالمت	۵	۱/۲۱
آشنایی، حفظ و قددانی از میراث فرهنگی	۱۶	۳/۸۸	استفاده صحیح و بهینه از امکانات و فرصت های پیرامونی	۱۴	۳/۳۹
مهارت نقد کردن	۵	۱/۳۱	وجدان کار	۴	۰/۹۷
میهن پرستی	۱۴	۳/۳۹	استقلال	۴	۰/۹۷
خیرخواهی	۱۳	۳/۱۵	رعایت نظم اجتماعی	۴	۰/۹۷
نمادهای ملی	۱۲	۲/۹۱	امانتداری	۴	۰/۹۷
اعتقاد متقابل	۱۲	۲/۹۱	پذیرش دیگران	۱۰	۲/۴۳
تبادل افکار	۱۲	۲/۹۱	صلح	۳	۰/۷۲
آزادی	۱۱	۲/۶۶	امنیت	۳	
خلاقیت	۱۱	۲/۶۶	توجه به هویت جنسی	۳	۰/۷۲
مهارت های استفاده و برخورد درست با منابع اطلاعات	۴	۰/۹۷	آگاهی از مسائل جهانی و سازمان و نهادهای بین المللی	۳	۰/۷۲
شجاعت	۱۰	۲/۴۲	توانایی انتخاب	۶	۱/۴۵
همنوایی گروهی	۱۰	۲/۴۲	رفاه	۲	۰/۴۸
اعتماد بنفس	۸	۱/۹۴	اطاعت از قانون	۲	۴/۳۴
آداب و رسوم	۷	۱/۶۹	احترام به حق مالکیت	۲	۴/۳۴
حفظ محیط زیست	۷	۱/۶۹	برابری نژاد	۱	۰/۲۴
دوست یابی	۷	۱/۶۹	آگاهی از ساختار حکومت	۱	۰/۲۴
آشنایی با نهادهای مختلف اجتماعی	۳	۰/۷۲	شناخت پایه ای از قوانین راهنمایی و رانندگی	۱	۰/۲۴

پایه ای از قوانین راهنمایی و رانندگی کمترین درصد را به خود اختصاص داده اند. البته به مفهومی چون مهارت نقد کردن، وجدان کاری، رعایت نظم اجتماعی، صلح و توجه به هویت جنسی چندان توجهی نشده است.

جدول شماره ۷ جمع بندی مؤلفه ها را در کتاب های بخوانیم مقاطع سوم تا ششم دبستان نشان می دهد. بر این اساس به ترتیب مؤلفه های مهربانی و عمل به احکام دینی بیشترین و مؤلفه های برابری نژادی، آگاهی از ساختار حکومت، شناخت

جدول شماره ۸: فراوانی مؤلفه های شهروندی در کتاب تعلیمات اجتماعی سال های سوم، چهارم، پنجم و ششم

مؤلفه	فراوانی	درصد	مؤلفه	فراوانی	درصد
عمل به احکام دینی	۵۵	۹/۸۲	شجاعت	۹	۱/۶
همکاری و مشارکت	۳۹۳۳	۶/۹۶	آزادی	۶	۱/۰۷
مسئولیت پذیری	۳۲	۵/۸۹	نمادهای ملی	۶	۱/۰۷
کمک کردن	۲۹	۵/۷۱	توانایی انتخاب	۶	۱/۰۷
آگاهی از ساختار حکومت	۲۸	۵/۱۷	خیرخواهی	۶	۱/۰۷
مهربانی	۱۹	۵	احترام به حق مالکیت	۶	۱/۰۷
رعایت نظم اجتماعی	۱۸	۳/۳۹	مهارت نقد کردن	۶	۱/۰۷
حفظ محیط زیست	۱۸	۳/۲۱	بهداشت	۵	۰/۸۹
همنوایی گروهی	۱۸	۳/۲۱	پذیرش دیگران	۵	۰/۸۹
اطاعت از قانون	۱۸	۳/۲۱	رفاه	۵	۰/۸۹
خلاقیت	۱۷	۳/۰۳	فرصت برابر	۴	۰/۷۱
آشنایی، حفظ و قدردانی از میراث فرهنگی	۱۷	۳/۰۳	مهارت های استفاده و برخورد درست با منابع اطلاعات	۳	۰/۵۳
احترام متقابل	۱۶	۲/۸۵	دوست یابی	۴	۰/۷۱
آشنایی با نهادهای مختلف اجتماعی	۱۶	۲/۸۵	شناخت پایه ای از قوانین راهنمایی و رانندگی	۳	۰/۵۳
تبادل افکار	۱۵	۲/۶۷	مسالمت	۳	۰/۵۳
استقلال	۱۳	۲/۳۲	امانتداری	۴	۰/۷۱
امنیت	۱۳	۲/۳۲	صلح	۳	۰/۵۳
میهن پرستی	۱۳	۲/۳۲	اعتماد بنفس	۲	۰/۳۵
آداب و رسوم	۱۳	۲/۳۲	برابری نژاد	۲	۰/۳۵
وجدان کار	۱۲	۲/۱۴	صداقت	۲	۰/۳۵
اعتقاد متقابل	۱۲	۲/۱۴	رقابت	۲	۰/۳۵
استفاده صحیح و بهینه از امکانات و فرصت های پیرامونی	۱۰	۱/۷۸	آگاهی از مسائل جهانی و سازمان و نهادهای بین المللی	۲	۰/۳۵
پایبندی به قول	۹	۱/۶	توجه به هویت جنسی	۱	۰/۱۷

جدول شماره ۸ جمع بندی مؤلفه ها را در کتاب های بخوانیم مقاطع سوم تا ششم دبستان نشان میدهد. بر این اساس مؤلفه ی عمل به احکام دینی بیشترین و مؤلفه توجه به هویت جنسی کمترین درصد را به خود اختصاص داده است. البته به مفاهیمی چون رفاه، مهارت نقد کردن، پذیرش دیگران، اعتماد به نفس و مسالمت و صلح نیز چندان بهایی داده نشده است.

استنباط یافته های تحقیق: با توجه به چارچوب نظری رفتار شهروندی موجود در کتب درسی در سه بعد قابل شناسایی است. این سه بعد عبارت اند از (۱) بعد شناختی یا دانشی (۲) بعد عاطفی یا ارزشی (۳) بعد رفتاری یا مشارکت. نتایج تحقیق با توجه به این ابعاد در دو کتب درسی در جداول (۹ و ۱۰) و تقسیم بندی بر اساس مؤلفه های: (۱) دانش مدنی (۲) مهارت مدنی (۳) منش و فضیلت مدنی، مطابق چارچوب نظری در دو کتاب مذکور، در جداول (۱۱ و ۱۲) آورده شده است

جدول شماره ۹: توزیع ابعاد شهروندی در کتاب بخوانیم سال های سوم، چهارم، پنجم و ششم

شناختی یا دانش		عاطفی یا ارزشی		رفتاری یا مشارکت	
کد	فراوانی	کد	فراوانی	کد	فراوانی
آشنایی، حفظ و قددانی از میراث فرهنگی	۱۶	مهربانی	۳۹	همکاری و مشارکت	۲۱
استفاده صحیح و بهینه از امکانات	۱۴	عمل به احکام دینی	۲۹	کمک کردن	۲۰
نمادهای ملی	۱۲	احترام متقابل	۲۳	تبادل افکار	۱۲
آزادی	۱۱	مسئولیت پذیری	۲۱	خلاصیت	۱۱
آداب و رسوم	۷	میهن پرستی	۱۴	همنوایی گروهی	۱۰
بهداشت	۵	خبرخواهی	۱۳	دوست یابی	۷
فرصت برابر	۵	اعتقاد متقابل	۱۲	توانایی انتخاب	۶
استقلال	۴	پذیرش دیگران	۱۰	رقابت	۵
آشنایی با نهادهای مختلف اجتماعی	۳	شجاعت	۱۰	مهارت های استفاده از منابع اطلاعات	۴
توجه به هویت جنسی	۳	اعتماد بنفس	۸	-	-
آگاهی از نهادهای بین المللی	۳	حفظ محیط زیست	۷	-	-
صلح	۳	صداقت	۵	-	-
رفاه	۲	پایبندی به قول	۵	-	-
اطاعت از قانون	۲	مسالمت	۵	-	-
آگاهی از ساختار حکومت	۱	مهارت نقد کردن	۵	-	-
شناخت قوانین راهنمایی و رانندگی	۱	امانتداری	۴	-	-
برابری نژاد	۱	رعایت نظم اجتماعی	۴	-	-
-	-	وجدان کار	۴	-	-
-	-	امنیت	۳	-	-
-	-	احترام به حق مالکیت	۲	-	-
۲۲/۴۸ درصد		۵۴/۰۳ درصد		۲۳/۲۴ درصد	

مهربانی، عمل به احکام دینی و احترام متقابل توجه بیشتری شده است.

جدول فوق نشان میدهد که در محتوای کتابهای بخوانیم کتب دوره دبستان مذکور به آموزش بعد عاطفی و ارزشی شهروندی بیشتر پرداخته شده است، یعنی به آموزش مفاهیمی چون

جدول شماره ۱۰: توزیع ابعاد شهروندی در کتاب تعلیمات اجتماعی سوم، چهارم، پنجم و ششم

شناختی یا دانش		عاطفی یا ارزشی		رفتاری یا مشارکت	
کد	فراوانی	کد	فراوانی	کد	فراوانی
آگاهی از ساختار حکومت	۲۹	عمل به احکام دینی	۵۵	همکاری و مشارکت	۲۹
اطاعت از قانون	۱۸	مسئولیت پذیری	۳۳	کمک کردن	۲۲
آشنایی، حفظ و قدردانی از میراث فرهنگی	۱۷	مهربانی	۲۸	همنوایی گروهی	۱۸
آشنایی با نهادهای مختلف اجتماعی	۱۶	رعایت نظم اجتماعی	۱۹	خلاصیت	۱۷
استقلال	۱۲	حفظ محیط زیست	۱۸	تبادل افکار	۱۵
آداب و رسوم	۱۳	احترام متقابل	۱۶	توانایی انتخاب	۶
استفاده صحیح و بهینه از امکانات	۱۰	میهن پرستی	۱۳	مهارت های استفاده از منابع اطلاعات	۳
آزادی	۶	امنیت	۱۳	دوست یابی	۴
نمادهای ملی	۶	وجدان کار	۱۲	رقابت	۲
رفاه	۵	اعتقاد متقابل	۱۲	-	-
بهداشت آ	۵	شجاعت	۹	-	-
فرصت برابر	۴	پابندی به قول	۹	-	-
شناخت قوانین راهنمایی و رانندگی	۳	خیرخواهی	۶	-	-
صلح	۳	مهارت نقد کردن	۶	-	-
برابری نژاد	۲	احترام به حق مالکیت	۶	-	-
گاهی از نهادهای بین المللی	۲	پذیرش دیگران	۵	-	-
توجه به هویت جنسی	۱	امانتداری	۴	-	-
-	-	مسالمت	۳	-	-
-	-	اعتماد بنفس	۲	-	-
-	-	صداقت	۲	-	-
درصد ۲۷/۲۴		درصد ۴۸/۳۲		درصد ۲۴/۴۲	

مسئولیت پذیری و مهربانی توجه بیشتری شده است در حالی که سایر ابعاد و توجه به آنها از قلم افتاده است

جدول شماره ۱۰ نشان میدهد که در محتوای کتابهای تعلیمات اجتماعی دوره دبستان (سوم تا ششم) مذکور به آموزش بعد عاطفی و ارزشی مفهوم شهروندی مانند عمل به احکام دینی،

جدول شماره ۱۱- توزیع فراوانی برحسب مولفه های شهروندی در کتاب فارسی پایه سوم تا ششم

منش و فضیلت مدنی		مهارت مدنی		دانش مدنی	
فراوانی	کد	فراوانی	کد	فراوانی	کد
	مهربانی	۲۳	احترام متقابل	۱۲	نمادهای ملی
	عمل به احکام دینی	۲۱	همکاری و مشارکت	۷	آداب و رسوم
	آشنایی، حفظ و قدردانی از میراث فرهنگی	۲۱	مسئولیت پذیری	۷	حفظ محیط زیست
	میهن پرستی	۲۰	کمک کردن	۵	فرصت برابر
	خیرخواهی	۱۴	استفاده صحیح و بهینه از امکانات	۴	رعایت نظم اجتماعی
	آزادی	۱۲	تبادل افکار	۳	امنیت
	شجاعت	۱۲	اعتقاد متقابل	۳	توجه به هویت جنسی
	صداقت	۱۱	خلاقیت	۳	آگاهی از نهادهای بین المللی
	پابندی به قول	۱۰	پذیرش دیگران	۳	آشنایی با نهادهای مختلف اجتماعی
-	مسالمت	۱۰	همنوایی گروهی	۲	رفاه
-	وجدان کار	۸	اعتماد بنفس	۲	اطاعت از قانون
-	استقلال	۷	دوست یابی	۱	برابری نژاد
-	امانتداری	۶	توانایی انتخاب	۱	آگاهی از ساختار حکومت
-	صلح	۵	رقابت	۱	شناخت قوانین راهنمایی و رانندگی
-	-	۵	مهارت نقد کردن	-	-
-	-	۵	بهداشت	-	-
-	-	۴	مهارت های استفاده از منابع اطلاعات	-	-
-	-	۲	احترام به حق مالکیت	-	-
	۳۹/۲۵ درصد		۴۷/۴۷ درصد		۱۳/۰۳ درصد

توجه بیشتری شده یعنی مفاهیمی مانند: احترام متقابل و همکاری و مشارکت، مسئولیت پذیری و تبادل افکار بیشتر مورد تاکید قرار گرفته است.

جدول شماره ۱۱ تقسیم بندی دیگری از ابعاد شهروندی را نشان میدهد. بر این اساس در محتوای کتابهای بخوانیم دوره دبستان (سوم تا ششم) به آموزش مهارت مدنی: (یعنی شهروندان علاوه بر دانش به مهارت عقلانی و مشارکتی جهت ارزیابی نیاز دارند).

جدول شماره ۱۲- توزیع فراوانی برحسب مولفه های شهروندی در کتاب تعلیمات بخوانیم پایه سوم تا ششم

منش و فضیلت مدنی		مهارت مدنی		دانش مدنی	
فراوانی	کد	فراوانی	کد	فراوانی	کد
۵۵	عمل به احکام دینی	۳۹	همکاری و مشارکت	۲۹	آگاهی از ساختار حکومت
۲۸	مهربانی	۳۳	مسئولیت پذیری	۱۹	رعایت نظم اجتماعی
۱۷	آشنایی، حفظ و قددانی از میراث فرهنگی	۳۲	کمک کردن	۱۸	حفظ محیط زیست
۱۳	استقلال	۱۸	همنوایی گروهی	۱۸	اطاعت از قانون
۱۳	میهن پرستی	۱۷	خلاقیت	۱۶	آشنایی با نهادهای مختلف اجتماعی
۱۲	وجدان کار	۱۶	احترام متقابل	۱۳	امنیت
۹	پایبندی به قول	۱۵	تبادل افکار	۱۳	آداب و رسوم
۹	شجاعت	۱۲	اعتقاد متقابل	۶	نمادهای ملی
۶	آزادی	۱۰	استفاده صحیح و بهینه از امکانات	۵	رفاه
۶	خیرخواهی	۶	توانایی انتخاب	۴	فرصت برابر
۴	امانتداری	۶	احترام به حق مالکیت	۳	شناخت قوانین راهنمایی و رانندگی
۳	صلح	۶	مهارت نقد کردن	۲	برابری نژاد
۳	مسالمت	۵	پذیرش دیگران	۲	آگاهی از نهادهای بین المللی
۲	صداقت	۵	بهداشت	۱	توجه به هویت جنسی
-	-	۴	دوست یابی	-	-
--	-	۳	مهارت های استفاده از منابع اطلاعات	-	-
-	-	۲	اعتماد بنفس	-	-
		۲	رقابت		
۳۲/۰۹ درصد		۴۱/۱۷ درصد		۲۶/۵۴ درصد	

در جدول شماره ۱۲ طبق تقسیم بندی دیگری از ابعاد شهروندی ارائه شده که نشان میدهد در محتوای کتابهای بخوانیم سوم تا ششم به آموزش مهارت مدنی (یعنی کسب مهارت عقلانی و مشارکتی علاوه بر دانش جهت ارزیابی) توجه بیشتری شده است یعنی مفاهیمی همچون همکاری و مشارکت و مسئولیت پذیری بیشتر مورد اقبال و توجه قرار گرفته است.

نتیجه گیری

خانه و مدرسه مکانی است برای یادگیری حقوق و مسئولیتهای شهروندی؛ و در این میان، نه تنها یک مکان جهت آماده شدن برای زندگی است، بلکه در حقیقت، جایی برای تمرین زندگی و تجربه عرصه های مختلف آن است. از سوی دیگر برای داشتن شهروندی آگاه، وظیفه شناس، قدردان، متعهد و مسئولیت پذیر و همچنین جامعه که بستر لازم را برای مشارکت شهروندان مهیا کند و نسبت به حقوق آنها توجه جدی داشته باشد؛ چارهای نیست جز اینکه در امر تربیت شهروندان، کوشش و

جدیت ویژه به خرج دهیم. در این ارتباط، برای شکل گیری خانواده که بستر مناسب برای تربیت شهروندی باشد باید به آموزش و مشاوره قبل از ازدواج، آموزش خانواده در امر تربیت فرزندان و برخورد مناسب با آنها، و حمایت از خانواده در شرایط بحرانی، توجه جدی نمود. اما در بعد نهاد آموزشی به عنوان بستری دیگر برای تربیت شهروندی، به اموری از قبیل به کار گرفتن توانایی دانش آموزان در اداره اموری که در مدرسه متعلق به آنان است، توجه جدی به آموزش شهروندی در قالب دروس نظری و عملی نه دروس صرف نظری، روابط مناسب بین کارکنان مدرسه، و ارتباط و تعامل جدی بین نهاد خانواده و مدرسه تأکید شود. نهاد آموزشی نیز از طریق برنامه درسی رسمی و پنهان برانگیختن مشارکت دانش آموزان در اداره امور مدرسه و فعالیتهای فوق برنامه و ایجاد بستر لازم برای همکاری و نزدیکی نهاد آموزشی و خانواده و دادن آگاهی به والدین بر تربیت شهروندی تأثیر میگذارد. برنامه ی درسی مطالعات اجتماعی با داشتن هدف هایی مانند تقویت هویت ملی،

کمترین درصد را به خود اختصاص داده اند اما در کتابهای بخوانیم علاوه بر توجه به هویت جنسی به مؤلفه های برابری نژادی و آگاهی از ساختار حکومت نیز توجهی نشده است..

از سوی دیگر آموزش شهروندی به طور غیر رسمی در خانه یا محل کار یا کارگاه های آموزشی و یا به طور رسمی به صورت سر فصل درسی مجزا در مدارس و حتی مدارس ابتدایی به شهروندان می آموزد که چگونه یک شهروند فعال، آگاه و مسئولیت پذیر باشند. زیرا تمام جوامع معاصر دارای این نگرانی عمیق هستند که چگونه نوجوانان و جوانان را برای زندگی شهری و شهروندی آماده سازند و راه و رسم مشارکت در مسائل اجتماعی را به آنان بیاموزند. همچنین بسیاری از مردم معتقدند که سیستم آموزشی باید مهارتهایی را آموزش دهد که جوانان و شهروندان آینده را برای مشارکت در زندگی اجتماعی، محلی، ایالتی و سیاستهای ملی آماده کند.

پژوهش حاضر نشان داد در این کتابها به ارزشهای مذهبی بیش از سایر مقولات توجه شده است. از آنجا که دین در ایران نهاد بسیار با نفوذی است می توان با استفاده از آن به آموزش مفاهیمی همچون برابری نژادی، جنسیتی، صلح و... پرداخت که در کتب درسی کمتر مورد توجه قرار گرفته اند. این امر هم در کتب تعلیمات اجتماعی و فارسی و هم کتب دینی همچون قرآن و هدیه های آسمانی امکان پذیر است. لذا با توجه به فاصله محتوای کتابهای درسی با آموزشهای شهروندی که منجر به اصلاح جامعه بشری و توسعه پایدار می شود ضرورت باز نگری و باز اندیشی تمام ابعاد و عناصر برنامه درسی موجود مورد توجه و تاکید قرار گیرد. به طور کلی برای آماده کردن کودکان جهت زندگی در جامعه، باید آنان را شهروند خوب تربیت کرد. تربیت شهروندی باید در همه برنامه ها و کتب درسی لحاظ شود. برای آموزش شهروندی باید مدارس و خانواده ارتباط نزدیکی باهم داشته باشند و والدین دانش آموزان آموزشهای لازم را ببینند.

واژه نامه

1. citizenship	تربیت شهروندی
2. Social and moral responsibility	مسئولیت اجتماعی و اخلاقی
3. Social activism	فعالیت گرایی اجتماعی
4. Political literacy	سواد سیاسی
5. Curriculum	برنامه های درسی

فهرست منابع

پرورش مهارت های زندگی و شناخت حقوق و مسئولیت های فردی و اجتماعی یکی از حوزه های مهم یادگیری در تمامی مقاطع تحصیلی می باشد. نتایج حاصل از بررسی توانسته اند تا حدودی به مفاهیم مرتبط باسیاست توجه نمایند. هرچند در برخی از کتاب های مذکور مؤلفان میتوانند به محورها و مؤلفه های مفهومی مرتبط با اجتماع اشاره بهتری نمایند. در پژوهش حاضر سعی شد به بررسی مفهوم تربیت شهروندی در کتب بخوانیم و تعلیمات اجتماعی دوره ابتدایی بپردازیم. مفهومی که نیاز مبرم هر جامعه و جامعه ی کنونی ایران است. با توجه به تغییرات گسترده ای که در مسائل سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی جامعه ی کنونی کشورمان ایران رخ داده است، نیاز روزافزون آموزش مفاهیم شهروندی به صورت جامع و گسترده به چشم می خورد که اولین و مهم ترین بستر برای این آموزش در مدرسه و با استفاده از کتب درسی صورت می گیرد. به طور کلی نقش آموزش و پرورش در رابطه با پرورش همه جانبه قابلیتها و توانایی انسان و در تربیت اجتماعی و به تبع آن تربیت شهروندی بر هیچ کس پوشیده نیست و بر پایه نظام آموزشی و تربیتی یک جامعه است که نظم و انضباط اجتماعی حالت نهادی به خود می گیرد و عامه مردم به سمت فرهنگ ترقی و توسعه حرکت می کنند. برنامه های آموزش شهروندی از طریق آموزش و پرورش به دانش آموزان کمک می کند تا به رشد انگیزه های خود در عمل بپردازند و سبک یک زندگی سالم را در مدرسه تجربه و درونی سازند یکی از برنامه های زیربنایی آموزش و پرورش وارد کردن مباحث تربیت شهروندی در محتوای کتابهای درسی می باشد، که کم و بیش در اکثر کتابهای این موضوع مشاهده می شود؛ حال در این تحقیق به بررسی مؤلفه ی تربیت شهروندی در کتاب بخوانیم و تعلیمات اجتماعی سوم تا ششم دبستان که یافته های تحقیق نشان داد که، محتوای کتابهای بخوانیم به ترتیب به آموزش مهارت مدنی با ۴۱/۲۱ درصد، آموزش منش و فضیلت مدنی ۳۳/۱۴ درصد و آموزش دانش مدنی ۲۶/۶۰ درصد اختصاص پیدا کرده است. با توجه به تحلیل محتوای صورت گرفته در متن این کتاب گرایش بیشتری به حوزه های مهارت مدنی به چشم می خورد تا سایر حوزه ها مانند تبادل افکار نسبت به مؤلفه ی وجدان کار.

محتوای کتابهای اجتماعی نیز به ترتیب به آموزش مهارت مدنی با ۴۷/۵۷ درصد، آموزش منش و فضیلت مدنی با ۳۲/۳۹ و آموزش دانش مدنی با ۱۳/۱۰ درصد اختصاص پیدا کرده است و همانند کتاب بخوانیم به مؤلفه ی مهارت مدنی بیشترین اهمیت داده شده است. و همچنین می توان گفت که در کتابهای اجتماعی، مؤلفه های توجه به هویت جنسی، صلح، آگاهی از مسایل جهانی و سازمان ها و نهادهای بین المللی

- Second National Conference on New Research in the Humanities and Social Studies of Iran, 2016.[Persian]
- [5] Moradi A, Nejad Kongi A, Salehi I, Azad B. The role of society in fostering citizenship education in students, First International Conference on Psychology and Social Sciences PSSCONF01_11. 2016.[Persian]
- [6] Fathi M, Saadatmand Z. Citizenship Education in Elementary Students, Scientific Research Conference on Strategies for Development and Promotion of Science Education in Iran: Non-Governmental Organizations and Centers, Payame Noor University, Fars Herd, 2015. [Persian]
- [1] Nagizadeh N, Omidi J. Investigating the position of education in citizenship education Conference title: International Conference on New Research Achievements in Social Sciences, Education, Educational Sciences and Psychology, Government Organization Conference, Koosha Tejarat Giti Company, 2017; 1. [Persian]
- [2] Ansari A. A survey of elementary school students' awareness of healthy lifestyle, International Congress of Humanities, Tehran, 2020. [Persian]
- [3] Rahmani J, Dinarvand H, Arontan M. Fundamentals of Citizenship Education in Iran Education, pages of Fundamentals of Citizenship Education in Education. Quarterly Journal of Educational Research 2020; 15: 9911-269. [Persian]
- [4] Mousavi, Mahsa, Ahmadinejad, Baitullah, Din Mohammadi, Maryam. A Study of the Status and Role of Education in Citizenship and Political Education of Students, The